

УДК 338.24:330.341.1

РЕГІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

REGIONAL APPROACH TO INNOVATION PROCESSES UNDER THE TERMS OF GLOBALIZATION

Наталія Володимирівна ТУВАКОВА

кандидат економічних наук, доцент Львівського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Natalia V. TUVAKOVA

Candidate of Economics, Associate Professor

Lviv Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Анотація. Розглянуто вплив регіонального підходу на активізацію інноваційних процесів. Проаналізовано світовий досвід регіональної підтримки нововведень, зокрема, створення технопаркових структур та досліджено чинники їх успішного функціонування. Значну увагу приділено оцінці сучасного науково-технологічного потенціалу країни, стану інноваційного ринку та його головним проблемам.

Summary. The article deals with the impact of regional approach on activation of innovation processes. The world experience of regional supporting of innovations, in particular, the creation of technical park structures was analyzed and its successful functioning factors were investigated. The considerable attention was paid to the valuation of the country's modern scientific and technical potential and to the state of innovation market and its principal problems.

Ключові слова: науково-технічний потенціал країни, наукоємність ВВП; технопарки.

Key words: scientific and technical potential of the country, science linkage of the GDP, technical parks.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується переходом на нову парадигму економічного розвитку, що супроводжується швидким розповсюдженням процесів, які визначаються термінами економічної інтернаціоналізації, глобалізації, регіональної інтеграції, постіндустріального та інформаційного суспільства. В світлі цих процесів світовий досвід провідних країн ілюструє тенденцію до зростання масштабів фінансування наукових досліджень і розробок у ВВП. Високорозвинені країни прагнуть забезпечити наукоємність на рівні 3% валового внутрішнього продукту. Так, у 2004 році наукоємність ВВП у ЄС становила 1,95%, у США – 2,66 %, в Японії – 3,20%. Лідерами в наукоємності ВВП є Швеція – 3,95% та

Фінляндія – 3,48% [6, с. 15]. Проте в Україні протягом останніх років постійно знижується показник наукоємності валового внутрішнього продукту, становлячи приблизно лише 1%.

Постановою Кабінетів Міністрів України № 447 від 14 травня 2008 року затверджено Державну цільову економічну програму «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009 – 2013 роки. В Програмі зазначено, що інноваційна інфраструктура в Україні є функціонально неповною, недостатньо розвинутою і не охоплює всі ланки інноваційного процесу. Не визначено механізм стимулювання створення інноваційної інфраструктури. Не підтримується належним чином діяльність винахідників, раціоналізаторів, науковців, що

мають завершені науково-технічні розробки. Не в повному обсязі використовуються освітній та науковий потенціал, насамперед, вищих навчальних закладів [1]. Згідно з висновками Кабінету Міністрів України, на сучасному етапі щорічні фактичні потреби на здійснення науково-технічної та інноваційної діяльності задовольняються не більш ніж на 16%. Виникла парадоксальна ситуація, коли, з одного боку, наука має величезний потенціал (за інтегрованим показником здатності до інновацій Україна займає 28-ме місце серед 115 країн), а з іншого боку, цей потенціал не реалізується.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблеми економічного розвитку на основі науково-технологічного прогресу знайшли своє відображення у працях видатних зарубіжних та українських вчених М. Кондратьєва, М. Познера, М. Туган-Барановського, Р. Гаррода, Р. Вернера, Р. Солоу, Й. Шумпетера. Стратегічні системні заходи інноваційного розвитку економіки України висвітлені у працях вітчизняних та російських науковців В. Гейця, О. Лапко, А. Гальчинського, Л. Федулової, Л. Антонюк, Ю. Яковця. Втім, вагомі результати, одержані названими науковцями, не заперечують необхідність подальших теоретичних досліджень з даної тематики. Актуальність таких досліджень зростає внаслідок прискорення процесу глобалізації в сучасних умовах. Наявні вітчизняні і зарубіжні оцінки показують, що в Україні існують усі основні передумови для широкого залучення науково-технічного потенціалу країни до міжнародних науково-технічних відносин. Україна традиційно вважається державою з вагомим науковим потенціалом, визаними у світі науковими школами, розвинутою системою підготовки кадрів. Традиційно найголовнішими складовими національного науково-технічного потенціалу вважаються: наявність висококваліфікованих науковців та інженерно-технічних працівників, розгалужена мережа науково-технічних організацій та установ з відповідним матеріально-технічним рівнем.

Загалом в Україні діє близько 1 300 наукових установ, які займаються НДДКР. Серед них НДІ та їхні філії, вузи, проектно-конструкторські, проектно-технологічні та практичні організації, конструкторські бюро на самостійному балансі та інші організації й установи. Майже дві третини загальної кількості наукових установ роз-

ташовано в економічно розвинутих регіонах: 25,8 % – у м. Києві, 15,5 % – у Харківській області, 7,2 % – Дніпропетровській, 6 % – Львівській, 5,5 % – Донецькій, 4,9 % – в Одеській області. Індикатором забезпеченості науковими кадрами країн-членів Європейського Союзу є кількість працівників, які займаються дослідницькою діяльністю в загальній чисельності зайнятих в економіці (у розрахунку на 1000 осіб). Найвищий рівень концентрації спеціалістів з науковими ступенями в економічно розвинутих регіонах, де зосереджена значна кількість наукових установ та вищих навчальних закладів [2]. Насиченість України науковими кадрами залишається досить високою. У розрахунку на 1000 осіб економічно активного населення припадає 5,2 виконавця наукових та науково-технічних робіт, у т.ч. дослідників – 3,9. Ці показники відповідають рівневі таких країн як Іспанія, Угорщина, Чехія, Польща, хоча більш як удвічі поступаються Японії та Німеччині [3, с. 209].

Роблячи міжнародні порівняння, директор Інституту міжнародного менеджменту (Швейцарія) Богдан Гаврилишин оцінив науково-технологічний потенціал України на 4 бали (за 5-ти бальною шкалою оцінювання). Отже, стартові умови незалежної України дозволяли стати їй основним учасником міжнародного інноваційного ринку [3, с. 204]. Проте нині в Україні інноваційний ринок розвивається, на жаль, дуже повільними темпами. Головними проблемами розвитку ринку інновацій в Україні є:

- відсутність механізму цілеспрямованого впливу органів державної влади на розроблення і впровадження інновацій;
- недостатність фінансових ресурсів для розроблення і впровадження інновацій;
- нерозвиненість інфраструктури ринку, зокрема, інформаційної та інвестиційної;
- відносно низька ефективність виробництва та значне поширення застарілих технологій;
- значний часовий лаг впровадження науково-технічних досліджень і розробок у масове виробництво;
- значне скорочення чисельності працівників наукових організацій.

Мета статті. Розв'язок вищевказаних проблем має здійснюватись як на державному, так і регіональному рівнях. За кордоном нагромаджено досить великий досвід регіональної підтримки нововведень, який може бути використаний і в

нашій країні. У США, наприклад, регіональна політика їх підтримки опирається на детально відпрацьовані програми надання всіх видів допомоги дрібним новаторським фірмам, які створюються, а також незалежним винахідникам із врахуванням потреб регіону. Ця підтримка часто має форму організації семінарів, проведення консультацій. Цю роботу в Україні можуть виконувати обласні відділення Українського інституту науково-технічної та економічної інформації. Координаційна діяльність державних органів управління регіонами сприяє максимальному використанню місцевих ресурсів – фінансових, кадрових, приватного капіталу і державних коштів, що об'єднані в корпорації місцевого розвитку.

Значну увагу місцеві органи повинні приділяти концентрації фінансових ресурсів на рівні регіональних венчурних фондів. Цільові фонди ризикового капіталу повинні створюватись на рівні окремих областей та міст, які б виділяли кошти зі свого бюджету. Місцева влада таким чином намагатиметься привернути увагу малих підприємств, що мають великий науковий потенціал.

Ефективність реалізації державної та регіональної інноваційної політики залежить не тільки від сприятливих умов і досконалості законів, а й від ступеня готовності підприємця як основної ланки до розробки і впровадження нових технологій. Міжнародна управлінська практика свідчить про те, що підприємства, які функціонують під впливом динамічних змін у технологіях, структурі потреб споживачів, у діях конкурентів, і зорієнтовані на інноваційні технології, повинні відмовитись від єдиної моделі управління. Підприємства такого типу розглядаються як багатоваріантні системи, внутрішні процеси і структури яких перебувають у прямій залежності від великої кількості зовнішніх випадкових чинників. Це означає: якщо складнішим є зовнішнє середовище, то швидше відбуваються у ньому зміни, гнучкішою і складнішою має бути система управління, яка б адекватно або з випередженням реагувала на ці зміни. Така система управління створюється завдяки реалізації заходів інноваційного менеджменту.

Світовий досвід показує, що одним з найефективніших шляхів державної підтримки високотехнологічних і наукомістких виробництв є створення регіональних науково-технологічних парків, які утворюють своєрідні територіальні зони «високої технології». Ядром для їх форму-

вання стають провідні вузи регіону, довкола яких концентруються промислові корпорації, науково-дослідні підрозділи, лабораторії, інформаційно-обчислювальні центри. Створюються загальна виробнича і соціальна інфраструктури [5, с. 239-240].

Проект «технопарк» передбачає перехід до регіонального розвитку. Створена нормативно-правова база зазначеного переходу включає такі Закони України:

- «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (від 16.07.1999 р., № 991 – XIV);
- «Про інноваційну діяльність» (від 04.07.2002 р., № 40 - ІУ);
- «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (від 16.01.2003р., № 433 – ІУ);
- «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (від 14.09.2006 р., № 143 – У);
- «Про науковий парк «Київська Політехніка»» (від 22.12.2006 р., № 523 – У).

У червні 2007 року пройшли парламентські слухання «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації». У тому ж році Кабінет Міністрів України схвалив нову Концепцію і затвердив Державну програму прогнозування науково-технологічного розвитку на 2008 – 2012 рр. У 2012 р. загальна частка запровадження наукових та науково-технічних робіт має становити 75% від ВВП, а науково-технічних робіт, виконаних за пріоритетними напрямами, – 80 % [4, с. 47 -48].

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Нині Україна в цілому та всі її регіони вже достатньо глибоко усвідомлюють той факт, що інноваційна діяльність не може бути прерогативою лише науково-технологічної сфери. Внаслідок аналізу практичної діяльності прийшло тверде розуміння того, що інноваційність – це головний принцип розвитку у всіх видах діяльності. У Державній цільовій економічній програмі «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009 – 2013 роки зазначається, що інноваційна інфраструктура складається з виробничо-технологічної, фінансово-економічної, нормативно-правової, територіальної та кадрової підсистеми. Ефективність функціонування фінансово-економічної підсистеми залежить від розбудови розгалуженої виробничо-технологічної підсистеми, яка формує мережеву модель управління інноваційним розвитком на макро-, мікро- та територіальному рівнях.

Одним з пріоритетів розбудови виробничо-технологічної підсистеми є створення інноваційної інфраструктури на регіональному рівні з одночасним забезпеченням міжрегіональної координації. Виконання Програми дасть змогу забезпечити розвиток мережі нових елементів інноваційної інфраструктури (інноваційних центрів, наукових парків, регіональних інноваційних кластерів, інноваційних бізнес-інкубаторів тощо), до якої входить близько 400 одиниць, у результаті чого буде створено понад 10 тисяч нових робочих місць для висококваліфікованих спеціалістів [1].

Висновки. Сучасний глобалізований світ демонструє Україні, що для захисту власних національних інтересів немає іншого вибору, крім інноваційного. А забезпечення реалізації державної інноваційної політики неможливе без її ефективного впровадження на регіональному рівні, оскільки регіони з їх науково-технічними, фінансово-економічними, виробничими та соціальними можливостями відіграють особливо важливу роль у процесі переходу економіки на інноваційний шлях розвитку.

Список використаної літератури:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2008 року № 447 «Про затвердження Державної цільової економічної програми створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009 – 2013 роки».
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 року № 1001 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року».
3. Міжнародна економіка: Підручник / За ред. А. П. Румянцева. – К.:Знання, 2006. – 479 с.
4. Окландер М., Яшкіна О. Маркетингові дослідження перспектив науково-технологічного розвитку України // Економіка України. – 2008. – №11. – С. 47 – 49.
5. Стеченко Д. М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика. – К.:Вікар, 2002. – 374с.
6. Федулова Л. І. Фінансова складова в національній інноваційній системі // Фінанси України. – 2007. – №6. – С.14 – 21.